

مقاله علمی

(بوطیقای معماری، سال اول، شماره سوم)

تحلیلی انتقادی دوره پست مدرن بر رویکردهای آرمانشهری با تاکید بر طبیعت

زمان پذیرش نهایی: ۱۴۰۱/۸/۲۳

زمان دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۵/۳

دکتر سیدعلی نوری^۱ - استادیار، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

فرهاد منصوری - دانشجوی دکتری معماری، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

چکیده

تاریخ بشر نشان می‌دهد که انسان همواره به دنبال تأسیس جامعه‌ای برین بوده که در آن همه امور بر وفق مراد و مطابق میل باشد، جامعه‌ای که در آن نه خبیری از ظلم و تبعیض و نه اثری از جنگ و ستیز و نه ردپایی از جهل و فقر و مرض باشد. این کمال یابی، مدام فکر عده‌ای از متفکران و اصلاح‌طلبان را به خود مشغول داشته و آنان را به طراحی حکومتی ایده‌آل که برآورنده آرمانهای فوق باشد، وادار نموده است. چنین جامعه‌ای در زبان اروپایی اتوپیا در زبان عربی مدینه فاضله و در فرهنگ فارسی آرمانشهر گفته می‌شود. اما ایده‌های آرمانشهری یا آرمان‌های آرمانشهری همواره از منظرهای مختلفی قابل نقد بوده اند. این پژوهش با روش تحقیق توصیفی - تحلیلی و همچنین تفسیری - تاریخی با بررسی ریشه‌ها و خاستگاه فکری اندیشه‌های آرمانشهری با یک رویکرد تحلیل انتقادی آرمانشهر دوران پست مدرن و طبیعت پیرامون آن را مورد بررسی قرار داده است. نتایج این پژوهش نشان می‌دهد که الزاماً همواره ایده‌های آرمانشهری منجر به ارتقای کیفیت معماری و کیفیت زیست نشده و آرمانشهر پست مدرن با تاکید بر جنبه‌های اجتماعی و اثرگذاری در جامعه از طریق معماری و شهرسازی آرمان اصلی خود را پی می‌ریزد.

واژگان کلیدی: آرمان آرمانشهری، پست مدرن، مدینه فاضله، اتوپیا، طبیعت.

پروژه‌گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

^۱ (*) نویسنده مسئول مکاتبات، شماره تماس: ۰۹۱۲۷۱۰۳۶۷۲، رایانامه: Farhad24803@yahoo.com

۱- مقدمه و بیان مسأله

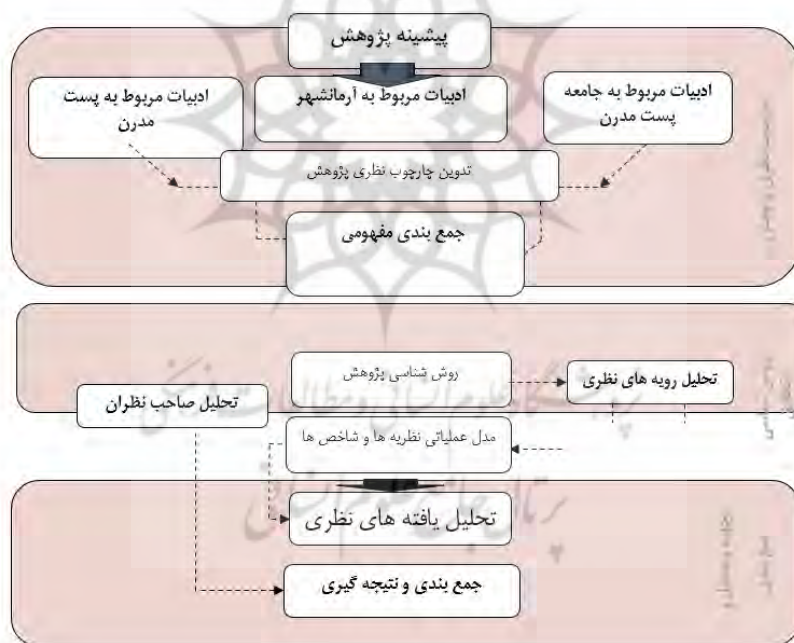
آرمانشهر، یوتوپیا یا مدینه فاضله از جمله مفاهیمی است که سال‌ها ذهن اندیشمندان و فلاسفه را چه در دنیای غرب و کسانی چون افلاطون، آگوستین، توماس مور، کامپانلا و مارکس و چه در دنیای اسلام و ایران و کسانی چون فارابی، خواجه نصیرالدین طوسی، شهابالدین سهروردی و ابن خلدون را به خود مشغول کرده است. آرمانشهر و آرمانشهرگرایی این واژه برای نخستین بار، توسط توماس مور (۱۵۳۵-۱۴۷۸م) وزیر هنری هشتم پادشاه انگلستان به کار گرفته شد. تویپا یک واژه لاتین است و معنی آن «هیچ جا» می‌باشد. کلمه یوتوپیا را مترجمان ایرانی هر یک به شکلی به فارسی برگردانده‌اند. آرمان شهر، با نام های گوناگونی چون: مدینه فاضله، ناکجا آباد، شهر خدا، جامعه توحیدی و در اصطلاح غربی‌ها «اتوپیا» به جامعه آرمانی و ایده‌آل انسان گفته می‌شود و ویژه مکانی خاص نیست و در واقع، هر جایی است که در آن، همه مردم، با نیک بختی و سعادت در کنار یکدیگر، در صلح و آرامش به سر می‌برند و در آن جا از ظلم و فساد، اثری نیست (بیات، ۱۳۹۳). اما باید دید که این اندیشه، از چه زمانی شروع شده و چگونه بشر می‌تواند به آرزوی خود - که داشتن چنین جامعه‌ای است، دست یابد (مطهری، ۱۳۷۰). عده‌ای، آغاز هبوط انسان از بهشت را آغاز تفکر آرمان گرایی می‌دانند؛ زیرا آدمی از همان زمان، در آرزوی بازگشت به بهشت موعود بوده است. در آرمان ایرانیان باستان، خداوند به پادشاهی، نیکوکردار، مقام فره ایزدی (توفیق خدایی) / فرخندگی) می‌بخشد و پادشاه برگزیده حق، در این مقام، ظلم را در زمین، محو و نابود می‌کند و عدالت را برای همگان به ارمغان می‌آورد. این طرز اندیشه، در سیر تحول تاریخ، در تفکر ادیان توحیدی، به عالی‌ترین آرمان، مبدل شد. با این توصیف گویا بشر از ابتدا هر زمان که ناملایمات و جنگ و دشمنی، زندگی اش را به تلاطم می‌انداخت، با پناه بردن به آرزو و آرمان، در تخیل خود، جامعه آرمانی و ایده آل خود را ترسیم می‌کرده است (خدایی، توقایی، ۱۳۹۵). افلاطون، نخستین فیلسوفی است که مسئله ایجاد «مدینه فاضله» را مطرح کرده است. وی معتقد بود که حکمت و عدالت اجتماعی، دو اصل بسیار مهم و زیربنایی مدینه فاضله است. به اعتقاد وی، کسب فضیلت و کمال، متناسب با میزان استعداد و تلاش هر فرد است. در مدینه فاضله، جوانانی که اداره جامعه را در دست می‌گیرند، باید عدالت خواه و عاقل و عالم و پرهیزگار باشند (بنه ولو، ۱۳۸۰). بیشتر متفکران و فلاسفه غربی، راه رسیدن به سعادت و صلح و امنیت را با تشکیل حکومت واحد جهانی، میسر دانسته‌اند. آنان معتقد بوده و هستند که با وحدت ملل مختلف و داشتن منافع مشترک برای همه مردم جهان، دلیلی برای جنگ و نزاع، باقی نمی‌ماند و جهان می‌تواند به جامعه آرمانی برسد. افلاطون (۴۲۷ - ۳۴۷ پیش از میلاد) نخستین فیلسوف و متفکر دنیای باستان بود که با روشی مشخص درباره سیاست و حکومت سخن گفت. آرمانشهر و آرمانشهرگرایی او راه نجات جامعه بشری را استمرار یک حاکمیت فلسفی می‌دانست و بر این باور بود که یا حکیمان باید زمامدار

باشند و یا زمامداران باید حکیم شوند. روش افلاطون این بود که باورهای فلسفی و دلایل خود را به صورت گفت و شنود و از دهان سقراط بیان کند (فرابی، ۱۳۷۱). فارابی پس از افلاطون، اما پیش از توماس مور و دیگران شرح مفصلی از اتوپای افلاطون بدست می دهد. عقیده فارابی این است که: اگر اهل فضل و دانش بر مردم حکومت کنند، یعنی نخبگان جامعه جای شاهان و دولت‌های کم دانش و بی‌کفایت را بگیرند، به مدینه فاضله رسیده ایم. آرمانشهر و آرمانشهرگرایی گرسنگی، فقر و نادانی از بین می رود و بشر در نظرگاه و آوردگاه تاریخ به جایی می رسد که به آن آرمانشهر می‌گویند. در این مقاله جایگاه آرمانشهری در طبیعت و معماری در دوران پست مدرن پرداخته شده است.

۲- روش‌شناسی و پیشینه پژوهش

روش تحقیق در این پژوهش توصیفی تحلیلی می‌باشد. بر اساس ادبیات نظری مفاهیم و شاخص‌ها استخراج شده‌اند. بررسی تطبیقی بین رویکردهای مختلف آرمانشهری بین نمونه‌های غرب و ایرانی و اسلامی انجام شده است. کلیات روش شناختی این پژوهش در شکل زیر ارائه شده است.

نمودار ۱. چارچوب روش شناختی پژوهش؛ ماخذ: نگارندگان.

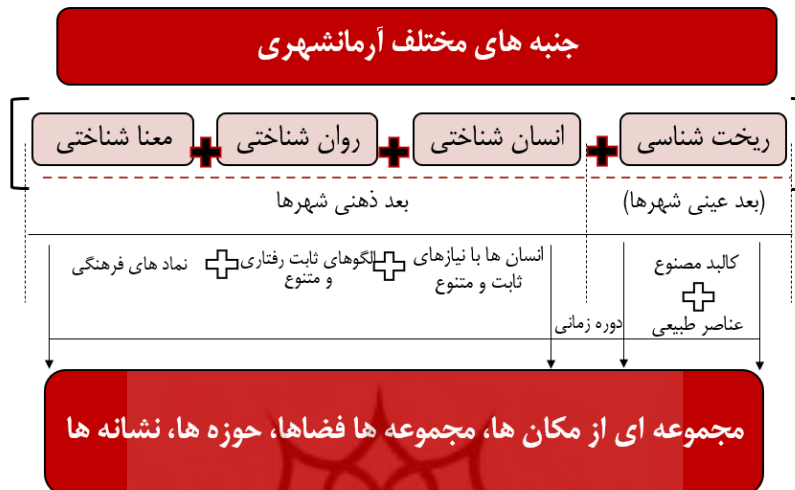
۳- ادبیات تحقیق

۳-۱ ادبیات نظری و سیر تحول آرمانشهر در تاریخ

آرمانشهر در اصطلاح، یعنی شهری که دارای ساختاری سیاسی، اقتصادی، اجتماعی و آموزشی باشد که بتواند حداکثر اعضای تابع خود را به حداکثر سعادت ممکن برساند. در واقع، نگارش آثار آرمانشهرگرایی از این جهت نیست که نویسندگان این آثار امیدوار به تشکیل چنان ساختاری در

کشور خود - یا در سرزمینی دیگر - باشند؛ بلکه به قول افلاطون، این آثار به منزله‌ی الگویی هستند که کشورها هر چه از آنها استفاده کنند بیشتر به هدف خود در سعادت شان می‌رسند (حییبی، ۱۳۸۲).

نمودار ۲. جنبه‌های مختلف آرمانشهری؛ ماخذ: نگارندگان.

آرمان آرمانشهری را نیز رشته مهمی در توسعه برنامه ریزی و معماری می‌دانند که مبتنی بر آرمان‌های اصلاح‌طلبان آرمانشهری انگلستان، آمریکا و فرانسه مانند رابرت اوئن (Rober owen)، اتین کابه (Etienne cabet)، شارل فوریه (Charles Fourier) است؛ چنانچه هر یک تلاش داشتند تا تجربه‌های اجتماعی ویژه‌ای را به اجرا گذارند که در آنها، آرایش فیزیکی ساختمان بتواند معایب آشکار شهر صنعتی را اصلاح کند و به انسان امکان دهد بصورت موجودی خردمند و به کمال رسیده، شکوفا شود. علاوه بر این سنت آرمان‌گرایی (Utopianism) نیز بر این اساس شکل می‌گیرد که هدفهای کلی آرمانشهری به روشنی بیان شده‌اند اگرچه راه‌های رسیدن به اهداف آرمان‌گرایانه آشکار نیست و بر این اساس است که تلاش در راستای بارور ساختن پندار مردم و حل مسائل، از راه پیشنهاد رهیافتهای جدید برای سازماندهی و کار سیستم شهری پنداشته می‌شود (بسیم، ۱۳۸۱). در طول تاریخ، افلاطون با طرح «شهر مراد» در کتاب جمهوری در ۲۳۰۰ میلادی و «آگوستین» در قرن چهارم میلادی در کتاب «شهر خدا» و سپس فارابی در قرن چهارم در کتاب «سیاست مدینه» از کسانی هستند که فقدان مدینه فاضله را درک کرده‌اند. نظریه آرمانشهر نیز مبتنی بر پندار خوش بینانه نسبت به امکان ایجاد شهرهایی است که از هر نظر، نظام یافته و زیر نظارت دقیق دولت یا سازمانهای ویژه دینی یا سیاسی و حقوقی قرار داشته باشد و یا بوسیله فلاسفه، حکما یا ایدئولوگ‌ها اداره شود (سیف‌الدینی، ۱۳۸۱، ص ۴۸۰).

از جمله این فلاسفه می توان به این افراد، اشاره کرد:

- **توماس مور:** وی فیلسوف، سیاستمدار و حقوقدان انگلیسی است که از پیشگامان نظریه آرمان شهری در غرب است. مور، در رساله ادبی خود به نام «آرمان شهر»، به توصیف جزیره ای آرمانی و امن پرداخته که همه ساکنان این جزیره که در ۵۴ شهر بزرگ و زیبا زندگی می کنند، دارای زبان و قوانین و آداب و رسوم مشترک هستند. توزیع منابع در همه شهرها یکسان است، مالکیت خصوصی از میان رفته است، فقر و فلاکت، از جامعه رخت بر بسته و پیروان همه ادیان مختلف، در کنار یکدیگر، بدون هیچ تعصبی در صلح و آرامش زندگی می کنند (جونز، ۱۳۸۴).
- **آناکارسیس کلوتس:** وی در آغاز انقلاب فرانسه، خود را سخنگوی بشر خواند و نقشه رسیدن به جامعه آرمانی را مطرح کرد. او معتقد بود که آمیزش همه ملت های جهان با یکدیگر و تشکیل «ملت واحد»، راهی است به سوی سعادت آرمانی.
- **توماس کامپانلا:** وی که نمونه بارز نظریه پرداز آرمان شهر است، در کتاب «شهر آفتاب» خود، معتقد است که بشر، از طریق اصلاح نژاد، با روش پیشگیری از به دنیا آمدن افراد شرورِ مادرزاد و تشکیل ملت واحد و رسیدن به وحدت سیاسی، به جامعه آرمانی دست می یابد (محسنی کبیر، ۱۳۷۶).
- **فرانسیس بیکن:** وی بزرگ ترین فیلسوف و متفکر انگلیسی، بین قرن شانزده و هفده میلادی است که خواهان اصلاح زندگی از طریق گسترش علم و دانش و پرهیز از خرافات بود. وی عقل و حکمت و دین را امری لازم برای پیشرفت زندگی بشر می دانست و در کتاب «آتلانتیس نوین»، از آرمان شهری سخن گفته که در آن، عدالت و تقوا حاکم است. این فیلسوف، اعتقاد داشت که عدالت و پارسایی و دانش و حکمت و سلطه یافتن انسان بر طبیعت، امکان رسیدن به سعادت و خوش بختی را برای همگان فراهم می کند.

نمودار ۳. رویکردهای نظری به موضوع آرمانشهرها؛ ماخذ: نگارندگان.

۳-۲ پست مدرن و معماری و شهرسازی پست مدرنیستی

مفهوم پست‌مدرنیسم را اولین بار نویسنده‌ی اسپانیایی فدریکو دانیس در سال ۱۹۳۴ در اثر خود بنام گزیده شعر اسپانیولی بکار برد و از آن در تشریح به آنچه که واکنش به مدرنیسم بود بکار برد. سپس توسط «آرنولد توین» در کتاب خود تحت عنوان «مطالعه‌ای در تاریخ» در سال ۱۹۳۸ بکار گرفته شد که بعد از جنگ جهانی دوم منتشر شده بود. پست‌مدرنیسم یعنی پذیرفتن چیزی فراتر از اکنون، پست‌مدرنیسم واژه‌ای به بیان دقیقتر، مجموعه عقاید پیچیده‌ای است که به عنوان حیطه‌ای از مطالعات آکادمیکی از اواسط دهه ۸۰ پدیدار شده است. و در قالب واژه‌هایی چون فرانویین‌گرایی، فراتجدد گرایی، پسانویین‌گرایی و فراصنعتی نیز مطرح گردیده است. علاوه بر این، این موضوع بر کثرت‌گرایی و پدیدار شدن فرهنگ جهانی نیز اشاره دارد (جنکس، ۱۳۷۴، ص ۱۰). توصیف پست‌مدرنیسم دشوار به نظر می‌رسد، زیرا مفهومی است که در انواع گسترده‌ای از دیسپلین‌ها و حیطه‌های مطالعاتی از قبیل هنر، معماری، موسیقی، فیلم، ادبیات، جامعه‌شناسی، ارتباطات، مد، تکنولوژی و ... نمایان شده است (وارد، ۱۳۸۳، صص ۱۶۱-۱۶۲). ویژگی‌های پست‌مدرنیسم در نزد صاحب‌نظران متفاوت است و در این زمینه تا کنون توافقی حاصل نشده است با این حال به بعضی از ویژگی‌های مشترک می‌توان اشاره کرد:

- ۱- در روان‌شناسی منکر فاعل عاقل و منطقی؛
- ۲- نفی دولت به عنوان سمبل هویت ملی؛
- ۳- نفی ساختارهای حزب و اعمال سیاسی آن‌ها؛ بعنوان کانال‌های یگانگی و تصورات جمعی؛
- ۴- ترفیع و ترویج نسبی بودن اخلاقیات؛

- ۵- مخالفت با قدرت یا بی اساسی دولت متمرکز؛
- ۶- مخالفت با رشد اقتصادی به بهای ویرانی محیط زیست؛
- ۷- مخالفت با حل شدن خرده فرهنگها در فرهنگی مسلط؛
- ۸- مخالفت با نژاد پرستی و مخالفت با نظارت بوروکراتیک بر تولید؛
- ۹- زیر سؤال بردن همه برداشتهای اساسی مورد قبول اجتماع؛
- ۱۰- شک نسبت به عقل انسان و رد عقلگرایی و طغیان همه جانبه علیه روشنگری؛
- ۱۱- مخالف برنامه ریزی سنجیده و متمرکز با تکیه بر متخصصان؛
- ۱۲- به رسمیت شناختن نسبیتهای گرای؛
- ۱۳- اعلام ورود به یک دوره جدید فراتاریخی؛

۳-۴ جامعه پست مدرن

جامعه پست مدرن آگاهی نقش کاربردی می یابد. شما چیزهایی را می آموزید، نه فقط برای اینکه آن را بدانید، بلکه آن آگاهی را بکار ببرید. در جوامع پست مدرن هر آن چه نتواند توسط رایانه به قسمتی قابل تشخیص درآید، به بیان دیگر، هرآنچه که قابل اندازه گیری نباشد. مفهوم آگاهی از آن سلب خواهد شد. در این الگو متضاد، آگاهی جهل نیست حتی اگر چه این امر، الگویی مدرن و انسانگرایانه باشد، اما بیشتر به بی نظمی تعبیر می شود. هر آنچه شرایط گونه ای از این آگاهی را نداشته باشد به بی نظمی تعبیر می گردد و امری است که در محدوده این نظام، غیر قابل شناسایی است. « لیوتار » می گوید: پرسش مهمی که برای جوامع پست مدرن مطرح است، شخصی است که تصمیم می گیرد که چه چیزی آگاهی و چه چیز بی نظمی است؟ و همچنین فردی که درباره مقتضیات تصمیم اتخاذ می کند. چنین تصمیماتی که باید در مورد آگاهی اتخاذ گردد، خصایص انسانگرایانه و مدرن گذشته را مانند سنجش آگاهی به مثابه حقیقت (خصیصه تکنیکی آن) یا به مثابه نیکی یا عدالت (خصیصه اخلاقی آن) یا زیبایی (خصیصه زیباشناسی) شامل نمی شود.

جدول ۲. ویژگی های اعتقادی سه دوره سنت، مدرنیسم و پست مدرن؛ ماخذ: یافته های تحقیق.

سنت گرایی	مدرنیسم	پست مدرنیسم
بشر جزوی از طبیعت هست و مقهور آن	بشر عزم غلبه بر طبیعت و بهره برداری بی حد و حصر از آن را دارد	بشر مایل است از طبیعت بهره برداری اصولی و پایدار به عمل آورد
انسان در پی شناخت طبیعت و هستی از طریق بحث ماوراءالطبیعه است	انسان در پی تصرف در طبیعت و هستی است	ناامید از جستجوی حقیقت، جهان را باید همچون متنی که شاید معنایی داشته باشد نه حقیقت

رواج علوم نظری	گسترش علوم عملی و فناوری	رواج و گسترش علوم عملی و فناوری به همراه علوم نظری
بینش و تفکر بیشتر	جهانبینی بشر عقلانی است و آنچه غیر عقلی (پوزیتیویسم منطقی) است مردود می باشد	عقلانیت توأم با احساس و تفکر اسطوره ای و آنکه همه چیز را نمی توان با ابزار پوزیتیویسم سنجید
محدودیت زمان و مکان	بیکرانی زمان و مکان	بیکرانی زمان و مکان همزمان با توجه به گذشته
برنامه ریزی محدود	برنامه ریزی سنجیده و متمرکز	برنامه ریزی غیر متمرکز و مشارکتی
معتقد به ایدولوژی و یقین غفلت آلود	نقد عقل و ایدولوژی محافظه کارو اعتقاد به تعیین کننده بودن آن	طرفداری نسبیست، شکاکیت و تاریخی گرایی
هنر هدفمند بر مبنای اعتقادات	هنر دارای سبک و در خدمت اقتصاد	از میان رفتن مرز میان هنر و امور روزمره زندگی تا آشفتگی در سبک و رواج هزل و افول خلاقیت هنری
عدم تمایز و یکرنگی	یکپارچگی الزام آور و تمایز عملکردی	عدم تمایز عملکردی و تنوع عملکردی
ارگانسیم طبیعی	ساختارگرایی	ضدیت با ساختارگرایی
عقاید خودجوش	سازگاری و عقیده مندی(ارتدکسی) شمول مندی	تضاد(پارادکس) تقلید و ایهام و تضاد و ضدیت با قطعیت یقینی

جدول ۲. مفاهیم اجتماعی و صوری در پست‌مدرنیسم؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

شاخص	نظریه	نظریه پرداز	سال	ماخذ
به زبان های زیادی سخن می گوید تا بیشترین مخاطب را جذب کند	چارلز جنکس(زبان معماری پست مدرن)	چارلز جنکس	۱۹۹۱	(بانی مسعود، ۱۳۹۱، ۱۷۲)
			۱۹۷۹	
ساختمان ها طبق سفارش و نیازهای کارفرما	رابرت ونتوری (بازآموزی ازلاس وگاس)	رابرت ونتوری	۱۹۹۷	(بانی مسعود، ۱۳۹۱، ۵۰)
			۱۹۹۷	
نمادها در معماری تحت تاثیر فرهنگ و مردم به وجود می آیند	چارلز جنکس (اصول کلی معماری پست مدرن)	چارلز جنکس	۱۹۹۱	(بانی مسعود، ۱۳۹۱، ۴۸)
			۱۹۹۹	
دیگری برای عامه مردم متکی بر مفهوم اجتماع	چارلز جنکس(پست مدرنیسم چیست؟)	چارلز جنکس	۱۹۹۹	(بانی مسعود، ۱۳۹۱، ۴۷)
			۱۹۵۳	
شکل گرفته بر اساس علایق مشترک مردم تولید شده برای تعداد هر چه بیشتر انسان ها	هگینز و رادینو	هگینز و رادینو	۱۹۶۶	(ناویتس، ۱۳۹۰، ۲۳۵)
سهل الوصول	دوئیت مک دونالد	دوئیت مک دونالد		(ناویتس، ۱۳۹۰، ۲۳۵)
	آبراهام کاپلان	آبراهام کاپلان		(ناویتس، ۱۳۹۰، ۲۲۸)

قرارگیری نا به جای عناصر از نظر زمانی	نزبیت	۱۹۹۶	(نزبیت، ۱۳۹۶، ۱۲۲)
سرشار از کلیشه و کهنگی	آبراهام کاپلان	۱۹۶۶	(ناویتس، ۱۳۹۰)
تنوع	نزبیت	۱۹۹۶	(۲۲۸)
استفاده از آمیختگی و ناهماهنگی	چارلز جنکس (زبان معماری)	۱۹۹۱	(نزبیت، ۱۳۹۶، ۱۳۴)
	پست مدرن)		(بانی مسعود، ۱۳۹۱)
نشاط و سرزندگی، ابهام و طنز	چارلز جنکس (زبان معماری)	۱۹۹۱	(۱۷۲)
وابسته به تزئینات و الگوها	پست مدرن)	۱۹۹۷	(بانی مسعود، ۱۳۹۱)
تقلبی و پرزرق و برق			(۱۷۲)
تکنیک های جدید الگوهای قدیمی	چارلز جنکس (اصول کلی)	۱۹۹۳	
هنری کاذب، صنعت سرگرم ساختن از	معماری پست مدرن)	۱۹۸۶	(بانی مسعود، ۱۳۹۱)
طریق برانگیختن هیجانات روزمره	کلمنتت گرینبرگ	۱۹۳۸	(۴۸)
	چارلز جنکس (پست مدرنیسم)		
	چیست؟)		(ناویتس، ۱۳۹۰)
	رج کالینگوود		(۲۲۷)
			(بانی مسعود، ۱۳۹۱)
			(۴۷)
			(گرینبرگ، ۱۳۸۳، ۱۲)

بیان نقد قدرت از مباحث پست مدرنیسم می باشد، اگر در نظریات کلاسیک و مدرن، قدرت خصلتی سیاسی دارد و دارای مرکزی به نام حاکمیت است، ولی در نظریات پست مدرن قدرت پراکنده است و دارای مرکزی نیست. در این باره نظریات نیچه، هایدگر، میشل فوکو و ژان فرانسوالیوتار در خصوص قدرت. در واقع میتوان گفت بحث «تافلر» در رابطه با تحول، ماهیت قدرت در جامعه فراصنعتی تا حدودی به بحثهای این گروه نزدیک میشود. از نظر تافلر، در موج سوم، با افزایش نقش ارتباطات و اطلاعات، ماهیت قدرت از ثروت به دانائی تغییر خواهدیافت و بنابراین قدرت از ویژگیهای نوینی برخوردار می شود که عبارتند از پراکندگی قدرت، افزایش پیچیدگی و انتزاع در قدرت و تنوع قدرت. شاخصه های دانائی، از نظر تافلر دانائی از نظر کیفیت و کارائی مهمترین منبع قدرت است منظور از دانائی، نه تنها دانش و اطلاعات، بلکه شهود و تخیل و ارزشهای انسانی نیز می باشد (گرامیان، ۱۳۷۷، صص ۵ - ۴).

۳-۵ پست مدرنیسم در رویکردهای مختلف

ایده پست مدرنیسم بحث گسترده ای گاه تند و گاه نگران کننده را در بسیاری از رشته ها همچون جغرافیا، الهیات، فلسفه، هنر، نقاشی، سینما، موسیقی، معماری، علوم سیاسی، علوم اجتماعی، جامعه شناسی و ... دامن زده است (لایون، ترجمه حکیمی، ۱۳۸۳، ص ۷). اصطلاح پست مدرنیسم ابتدا در معماری رایج شد. معماران نخستین هنرمندانی بودند که دریافتند دیگر تازگی و نوآوری در خود یک ارزش محسوب نمی شود و نخست اینان بودند که تاکید کردند ما اکنون با پست مدرنیسم مواجه ایم.

۳-۵-۱ پست مدرنیسم و جامعه‌شناسی

اصطلاحات مدرنیته و پست مدرنیسم در دهه ۱۹۸۰ با مناظره «هابرماس و فوکو» وارد جامعه‌شناسی شد. این اصطلاح در اواخر دهه ۱۹۷۰ وارد جامعه‌شناسی فرانسه شد دوباره در قالب ساخت زدایی یا شالوده‌زدایی فراساخت‌گرایی دریدا قرار گرفت. پست‌مدرنیسم فراتشریح‌ها یا فراروایت‌های مدرنیسم از قبیل علم دین، فلسفه و اومانیسم سوسیالیسم و آزادی زنان را مورد انتقاد قرار می‌دهد و ایده توسعه تاریخی مدرنیست‌ها را رد می‌نمایند. مابعد ساخت‌گرایی و پست مدرنیسم قائل شد. یک وجه تشابه ساخت‌گرایی، ما بعد ساخت‌گرایی و مابعد مدرنیسم توجه آن‌ها به زبان است که جملگی ریشه در زبان‌شناسی بخصوص ایده‌های سوسور دارند. به عنوان نمونه لیوتار معتقد است که «شناخت علمی نوعی گفتگو است» و بطور خلاصه آنها معتقدند که «زبان ضرورتاً امروزه مرکز توجه تمامی دانسته‌ها، کنش‌های زندگی است»، یکی از کسانی که آثارش هم جنبه‌های ساخت‌گرایی و هم ما بعد ساخت‌گرایی و هم پست مدرنیستی داشته است، میشل فوکو جامعه‌شناس فرانسوی ۱۹۸۴-۱۹۶۲ می‌باشد. «میشل فوکو» از افراد مختلفی تاثیر پذیرفته است. مثلاً از عقلانیت ماکس وبر، ایده‌های مارکسیستی، روش «هرمنوتیک»، ساخت‌گرایی و همچنین از نیچه تاثیر پذیرفته است. البته باید توجه داشت که ساخت‌گرایی نیز مورد انتقاد قرار گرفت و باعث شد نظریات ضد ساخت‌گرایی نیز وارد جامعه‌شناسی شود و در این ارتباط می‌توان به جامعه‌شناسی هستی‌شناسانه و نظریه سیستمها در برابر ساخت‌گرایی اشاره کرد (دلآوری، بی‌تا).

۳-۵-۲ پست مدرنیسم هنری

این مکتب هنری در شرایط حاکم بر جهان بعد از جنگ جهانی و از دل جریان نوگرا - مدرنیسم - و حتی در واکنش به آن شکل گرفت و تحولات گسترده‌ای در عرصه‌های مختلف هنر، معماری و حتی ادبیات و فلسفه ایجاد کرد. پس از آن بود که بتدریج این اصطلاح در سایر عرصه‌ها فرهنگی و ادبی بسیار رایج شد. در واقع نوزایی ایجاد شده در آثار هنری، خبر از عصر تازه‌ای می‌داد که نوآوری و ابداع دوره مدرنیسم را طرد می‌کرد و به روش‌ها و ارزش‌های سنتی بازمی‌گشت. یکی از مهمترین ویژگی‌های آثار این سبک هنری، نفی مکان و بطور کلی نفی مکان‌گرایی و در مقابل توجه به خیال و روانشناسی است. علاوه بر این، هنرمندان پست مدرن تلاش دارند که هنر را از قلمرو انتزاع‌گرایی خارج و نیز از عناصر بومی و نشانه‌های کهن در کنار یکدیگر استفاده کنند، یعنی تفکر تکثرگرایی خود را چه در فرم و چه در محتوای آثار هنری مورد استفاده قرار دهند. مشهورترین هنرمندان نقاشی سبک پست مدرنیسم و آثار آنها در این مکتب هنری در شرایط حاکم بر جهان بعد از جنگ جهانی و از دل جریان نوگرا - مدرنیسم - و حتی در واکنش به آن شکل گرفت و تحولات گسترده‌ای در عرصه‌های مختلف هنر، معماری و حتی ادبیات و فلسفه ایجاد کرد. مفهوم نقاشی‌ها و مجسمه‌های پست‌مدرنیست از همان ابتدای کار خود در قالب جنبش هنر عامه، جسورانه، شفاف و به سرعت

قابل تشخیص بودند. موضوعات و تصاویر در این آثار عمدتاً از کالاهای مصرفی مشهور، مجله‌ها، تصاویر گرافیکی تبلیغاتی، تلویزیون، فیلم، کارتون و کتاب‌های مصور وام گرفته شده‌اند. برای اولین بار بود که هرکسی به سرعت متوجه هنر پیش روی خود می‌شد. اگرچه پست مدرنیسم نیز از دوران هنر عامه به بعد با تکامل همراه بود، اما یکی از اهداف اصلی این مکتب رساندن مفهوم فوری اثر است.

۳-۵-۳ پست مدرنیسم، معماری و شهرسازی

جایگاه منازعه پست مدرنیسم را به طور اخص باید در ارتباط با مسائل مربوط به متن یا رفتار اجتماعی، شکل سیاسی، کاربست زیبایی شناسی و مشروعیت فلسفی در نظر گرفت که یکی از حوزه‌های این گفتمان‌ها شهرسازی است. نوع تنوع‌گرایی در طراحی و اندیشه و جدال در مورد فضاهای شهری غفلت شده مدرنیسم از محورهای اصلی گفتمان در شهرسازی پست مدرن است (نوذری، ۱۳۷۹، ص ۳۹۹). شاید اگر نگاهی به انواع نگرش‌های موجود در طراحی شهری داشته باشیم متوجه تنوع ایده در شهرسازی پست مدرنیسم در مقابل ایده کارکردگرا و اقتصاد محور مدرنیستی برای طراحی خواهیم شد.

جدول شماره ۳- جزئیات شهرسازی و طراحی مدرنیسم، پست مدرنیسم؛ ماخذ: یافته‌های تحقیق.

شهرسازی مدرنیسم	شهرسازی مدرنیسم متأخر	شهرسازی پست مدرنیسم
سبک جهانی یا بی سبکی	سبک ناخود آگاه	سبک دوگانه
کمال طلب و آرمانگرایانه	واقع بین	مردم پسند و هوادار اندیشه جمع
فرم جبری، فرم برآمده از کارکرد	هر فرمی که از آن بر آید	معماری نشانه ای
معماری به عنوان نجات دهنده	ساختمان و سازه مانند تزیینات	هوادار آرایه های آلی (طبیعی) و کاربردی
ضد نماد و استعاره	نماسازی ناخاسته	طرفدار معماری نمادین
ضد یادمانهای تاریخی	ضد یادمانهای تاریخی	طرفدار یادمانهای تاریخی و برداشت از آنها
جدایی بخشهای گوناگون ساختمان بر حسب کارکرد آنها	تمامی کارکردها در یک سر پناه	آمیختگی کارکردها
حجم و نه توده	حجم‌هایی با پوشش بسته، انکار توده	فضای مورب و توسعه بخشهای موجود
بلند مرتبه سازی	ساختمانها و ترکیب خطی از آنها	ساختمان در راستای خیابان
مخالف نما سازی	نماسازی ناخاسته	طرفدار نما سازی
معماری به عنوان نجات دهنده	معماری صاحب حرفه و فراهم آورنده	معماری در جایگاه نماینده ی کارفرما

۳-۶ خصوصیات آرمانشهر و جامعه پست‌مدرن

جامعه پست مدرن درست همان ماوایی است که توده‌ای از بشر قدرت طلب در آن، جا خشک کرده و سعی بر سرکوب و منکوب کردن هر جنبش، تفکر و تحرک مخالف را دارد. در واقع سیاست ایدئولوژی پست مدرنیسم را می‌توان نوعی سیاست شیک و کت شلواری دید که در پس آن هر زمان نیاز باشد شمشیری آخته (زهرآگین به توجه صرف به مادیات، قدرت طلبی، بی اخلاقی و...) برون آورده و به مقابله همه جانبه با ضدیت خود می‌پردازد. به صراحت کلام می‌توان عرضه داشت که در اندیشه پست مدرن عامل و جلو برنده آن به هیچ چیز جز اعلام، اثبات و تصویب خود در جایگاه اول الاولین نمی‌اندیشد و جهت نیل به این مقصود احتمال آن هست که تام و تمام مفاهیم اخلاقی لگدمال منظور ایشان شود. در جامعه پست مدرن می‌توان گزاره‌های مثبتی را نیز مشاهده نمود، همچون علم اندوزی، جایگاه هنر و تغییر و تبدیل بعضی خرده فرهنگ‌های مضر و منسوخ اما مشکل آنجاست که همه آن در خدمت مفاهیم مادی این تفکر قرار می‌گیرد که در عمل نتیجه مطلوبی حاصل نمی‌گردد. اما در جامعه آرمانی هدف وسیله را توجیه نمی‌کند و اوضاع احوال به شکل دیگری فرسنگ‌ها از آنچه که مقصود پست مدرنیسم می‌باشد فاصله دارد. اگر کمی اهل کندوکاو و پیگیری در آرا و نظریات بزرگان باشیم با سهولت می‌توانیم به این درک برسیم که دنیای مُثُل و آرمان شهر ایده آل جناب افلاطون همان جهان ابوالشرهای عاشق است. ایشان به خوبی و درستی به این درک رسیده‌اند. که از آن پنج نظام ساختاری نمی‌توان به سرمنزل مقصود رسید برای همین آرمان شهر را مطرح نمودند تا از رهگذر مفاهیم اخلاقی همچون شجاعت، عدالت، خویشتنداری و حکمت به نهایه مطلوب جاویدان که همان عشق است رسید. یا در شاهکار جناب مور (اتوپیا) چه اندیشه‌ای می‌تواند جامعه‌ای را آنقدر فرهیخته، شریف و به دور از رذایل اخلاقی نمایان کند که مفهوم حقیقی عدالت را بتوان در تار و پود زندگی اهالی شهر اتوپیا (اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و...) به تماشا نشست و این مردمان حتی حاضر به وضع قوانین برای اجرای مجازات دشمن خود هم نباشد، یا فقط تحت شرایط خاص مهیای جنگ شوند و از اینگونه امور شریف انسانی که مثال آن را میتوان به وفور در اتوپیا مشاهده نمود (هاروی، ۱۳۹۲، ص ۱۰).

۴- بیان یافته‌های تحقیق

۴-۱ آرمانشهر پست‌مدرن و طبیعت

پست مدرنیسم و شهر در پاسخ به شرایط پیش‌آمده، ناشی از مدرنیسم منطبق بر منشور آتن منشور ۲۰۰۰ شکل گرفت. که دیدگاه کلی طراحان مبتنی بر تأکید بر تناسب اکولوژیک است. ویژگی‌های آرمانشهر پست مدرنیستی شامل موارد زیر است:

- تنوع بخشی به گونه‌های مسکن و تراکم‌های آن،

- تأکید بیشتر بر بخش خصوصی،
- تأکید بر اختلاط کاربری‌ها
- قائل شدن هویت مستقل برای مناطق شهری
- ارزش گذاشتن به میراث تاریخی شهرها و تأکید فراوان به مشارکت مردم در فرآیند شهرسازی بود.

بر اساس آرمانشهر پست مدرنیستی نحوه نگرش به شهر را می‌توان در موارد زیر خلاصه نمود:

۱. سه مقیاس شهر، ناحیه و محله را در مطالعه شهر در نظر می‌گیرد. همچنین شهر را در بستر اکولوژیک خود قابل مطالعه می‌داند و آن را در پیوند تنگاتنگ با محیط زیست می‌بیند و هماهنگی شهر با نظام‌های طبیعی را بسیار پراهمیت می‌داند (جمالی و ملکی، ۱۳۸۴، ص ۶۸).
  ۲. با دیدگاه انعطاف پذیر به ابعاد معنوی زندگی انسان توجه می‌کند.
  ۳. هر شهر باید هویت خاص خود را با توجه به تفاوت‌های محیطی، فرهنگی، تاریخی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی نشان دهد (پاپلی‌یزدی و رجبی، ۱۳۹۱، ص ۱۱۶).
- و هفت اصل را در جهت بهبود وضع و دگرگونی در شهرها پیشنهاد می‌نماید (بحرینی، ۱۳۹۳):
- اصل اول: مکان‌های شهری باید نقش مثبت و سازنده‌ای در زندگی ساکنین شهرها داشته باشد.
  - اصل دوم: شهرنشینی باید با نظام‌های طبیعی موزون و هماهنگ باشد.
  - اصل سوم: هر شهر باید شخصیت و هویت خاص و بارز خود را داشته باشد.
  - اصل چهارم: شکل شهری جدید باید جواب‌گوی نیازها و رفتارهای متحول جامعه باشد.
  - اصل پنجم: وسایل نقلیه باید متنوع و فراگیر باشد.
  - اصل ششم: فرآیند ساختن و بازسازی می‌تواند اشکال مختلفی داشته و گروه‌های ذینفع زیادی را در بر گیرد.
  - اصل هفتم: پیدا کردن، استفاده‌های جدید برای ساختمان‌ها و احیاء مناطق شهری موجود به همان اندازه ایجاد مناطق جدید دارای اهمیت می‌باشد. در همین چارچوب پست مدرنیسم زمینه ظهور بیشتری یافت (پارسی‌پور و ضیاء توانا، ۱۳۹۲، ص ۶۳).

پارادایم پست مدرنیسم برای حل مشکلات انسان مدرن به دنبال راه‌حلی است که صرفاً تکیه بر عقل و ساختار قدرت نباشد؛ بنابراین، شهرسازی پست مدرن با آموزه‌های اصلی مدرن یعنی قطعیت پیش‌بینی پذیری، عقلانیت فراگیر و تعمیم به مخالفت برخواست و در عوض به تکرر و

تعدد، عدم تمرکز، محلی‌گرایی، اصالت بخشی، طراحی بومی و برنامه‌ریزی موضعی و مانند آن روی آورد؛ بر طبق دیدگاه پست‌مدرن؛ در اثر فشردگی فضا - زمان و الزامات انباشت سرمایه در شهرها، در مفهوم هویت دگرگونی ایجاد شده است؛ به طوری که تلاش در راه انباشت سرمایه هم سبب برپایی، گسترش، دگرگونی چهره و هویت شهرهای چه جدید و چه کهن‌تر شده است.

۲-۴ تحلیل ویژگی‌های آرمانشهر پست‌مدرنیستی و طبیعت

از جمله مهمترین ویژگی‌های پست‌مدرنیسم در شهرها را می‌توان در موارد زیر نیز خلاصه نمود: بازگشت تاریخی به سنت‌های برنامه‌ریزی شهری در برابر اعتقاد مدرنیستی به اشکال و فرآیندهای جدید شهرسازی نظیر اختلاط کاربری‌ها در برابر منطبقه‌بندی، تأکید بر نگرش بین رشته‌ای در برنامه‌ریزی شهری با رد اصول طراحی کلیدی برنامه‌ریزی مدرنیستی سعی در احیای فرم‌های شهری پیشا‌مدرن دارد، توجه به علوم اجتماعی معماری در جایگاه نماینده‌ی کارفرما. به عبارت دیگر، هنر در خدمت مصرف‌کننده، طراح و معمار واسطه و مشاور، خدمات عمومی، توجه مجدد به ارزش‌ها، اخلاقیات و جنبه‌های معنوی زندگی. طرفداران پست‌مدرنیسم معتقدند جامعه باید به سطح محیط انسانی‌تر بازگردد.

توجه به پایداری زیست‌محیطی به عنوان یکی از ارکان اصلی تصمیم‌گیری در فرآیند برنامه‌ریزی و طراحی، سیاست‌گریزی و پرهیز از جزم‌گرایی، مخالف اتوپیا و آرمان‌خواهی، توجه خاص به تاریخ و میراث فرهنگی و تأکید بر ضرورت تداوم تاریخی، تأکید و توجه به مشارکت مردم در فرآیند تصمیم‌گیری. توضیح آن که درحالی که مدرنیست‌ها بر تولیدکنندگان تأکید می‌ورزند، پست‌مدرن‌ها، استفاده‌کنندگان را مدنظر قرار می‌دهند.

بر اساس دیدگاه پست‌مدرن‌ها، برنامه‌ریزی می‌باید به جای پیروی از عقل ناب به یک روند مشارکت گفتگو و پیشرفت دمکراتیک روی آورد. کوچک شدن مقیاس طراحی شهری با هدف انسانی شدن و خودی شدن فضاها توجه به الگوهای رفتاری به عنوان روشی مطمئن جهت شناخت نیازهای استفاده‌کنندگان از فضاها، پست‌مدرنیست‌ها به ملاحظه فرایند شهری چونان فرمی غیرقابل کنترل و بی‌نظم متمایلند؛ قالبی که در آن هرج و مرج و تغییر می‌تواند در وضعیت‌های کاملاً آزاد عمل کند. برنامه‌ریزان پست‌مدرن به شکل جدی عقیده وجود بهترین روش را زیر سوال می‌برند و بر این عقیده اند که به طرق مختلف می‌توان شهر را به حالتی مطلوب رساند. برنامه‌ریزان پست‌مدرن، بر خلاف برنامه‌ریزان مدرن به بوروکراسی کمتر، یکپارچگی بیشتر و انعطاف در ساختار گرایش دارند و به‌طور کلی می‌توان استدلال کرد که تفکر پست‌مدرن با هر گونه استاندارد کردن مخالف است. استفاده از راهبردهای جمعی و ارگانیک برای توسعه شهرها

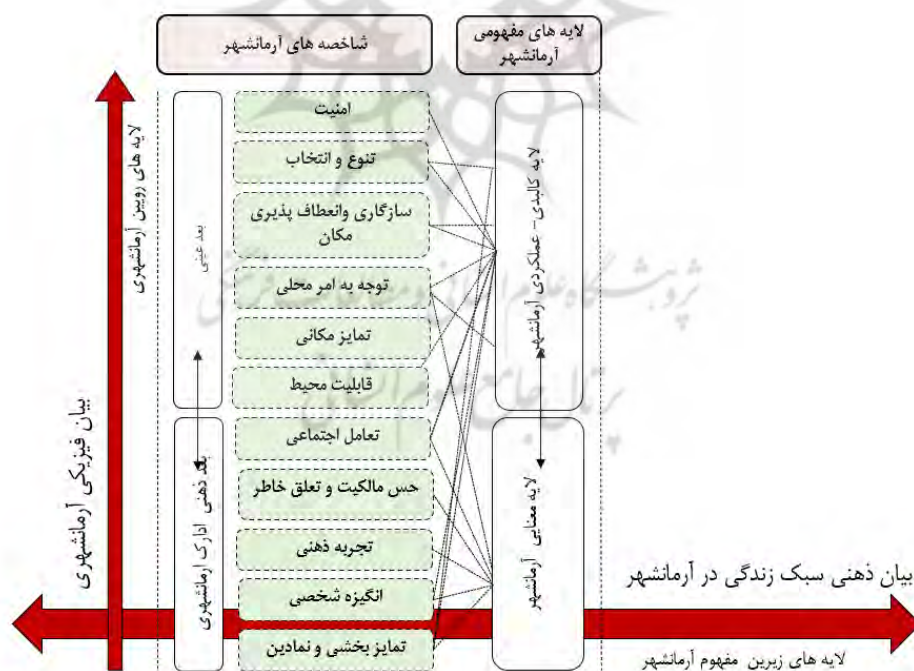

به‌عنوان ترکیبی از فضاها و شکل‌های متنوع به جای بکارگیری طرح‌های بزرگ با خصلت منطقه بندی. رویکردانی از تمرکز و اقتدار سازمانی دولتی و شرکت‌های بزرگ و اقبال به نهادهای محلی فضای مورب و توسعه بخش‌های موجود. تنوع ایده در شهرسازی پست‌مدرن در مقابل ایده کارکردگرا و اقتصاد محور مدرنیستی دیده می‌شود. هر سه نوع دیگر انواع طراحی یعنی طراحی هنزگرا، تجربه‌گرا و محلی‌گرا همگی متعلق به دوران پست مدرنیسم و هر کدام بیانگر نوعی مسئله در بستر طراحی شهری است که در دوران مدرنیسم مورد غفلت واقع گردیده است. فضای شهری آرمانی در پرتو رویکرد پست مدرنیسم شامل سه قسمت:

۱- فضای مشاهده شده،

۲- فضای قابل تصور؛ و

۳- فضای زندگی تقسیم بندی شده؛ که در ارتباط تنگاتنگ و جدایی‌ناپذیر با هم هستند. پست مدرنیسم، رشد اعتراض‌های شهری و مخالفت‌های محلی را وسیله‌ای جهت ارتقای دموکراسی تلقی می‌کند.

نمودار ۴. لایه‌های مفهومی و شاخصه‌های آرمانشهری در پست مدرن؛ ماخذ: نگارندگان.

۵- نتیجه‌گیری و جمع‌بندی

تصویری که از شهر آرمانی در سیمای توصیفی نظریه‌پردازان ارائه گشته است، برحسب مواضع سیاسی و مذهبی و ایدئولوژیکی و فرهنگی عصر خود بوده است. گاه آرمانشهر در اساطیر عصر زرین گذشته جست و گاه به‌صورت بازآفرینی‌های تخیلی، تکنولوژیکی و ایدئولوژیکی در آینده درآمده است. گاه در افسانه‌ها و اساطیر و افتخارات ملی گذشته جست و گاه گردیده است. گاه در محک بازگویی آرمانهای نظامهای حاکم و گاه در یادآوری انتظار فرج و در دستیابی به آینده‌های موعود برای ضعفا و محرومان زمین، ترسیم گشته است. شهرسازی پست‌مدرن با آموزه‌های اصلی مدرن یعنی قطعیت پیش‌بینی‌پذیری، عقلانیت فراگیر و تعمیم به مخالفت برخواست و در عوض به تکرر و تعدد، عدم تمرکز، محلی‌گرایی، اصالت بخشی، طراحی بومی و برنامه ریزی موضعی و مانند آن روی آورد. برطبق دیدگاه پست‌مدرن؛ در اثر فشردگی فضا - زمان و الزامات انباشت سرمایه در شهرها، در مفهوم هویت دگرگونی ایجاد شده است. به طوری که تلاش در راه انباشت سرمایه هم سبب برپایی، گسترش، دگرگونی چهره و هویت شهرهای چه جدید و چه کهن تر شده است. شش فرآیند تغییر شهری در مورد شهر پست‌مدرن قابل شناسایی است: ۱. شکل‌گیری شهر منطقه‌ای؛ ۲- شکل‌گیری شهر فرافوردیست؛ ۳- شکل‌گیری و پیشرفت شهر جهانی؛ ۴- ایجاد دوگانگی شهری مربوط به اجتماعات دو قطبی شده؛ ۵- شهر کارس رال که اساساً فضاهای شهری را کنترل کرده است (شامل زندان‌ها و اجتماعات دروازه دار) و ۶- شهر تصویری و پیکره‌ای مربوط به مصرف و تولید ابر واقعیت.

(*) اعلام عدم تعارض منافع

نویسندگان اعلام می‌دارند که در انجام این پژوهش هیچ‌گونه تعارض منافی برای ایشان وجود نداشته است. (تعارض منافع به حالتی گفته می‌شود که منافع شخصی مادی یا غیرمادی نویسنده یا نویسندگان با نتایج پژوهش در تعارض باشد و این موضوع بر روند انجام پژوهش یا اعلام صادقانه نتایج تأثیر بگذارد).

۶- منابع و ماخذ

- ۱- بنه ولو، لئوناردو (۱۳۸۰) شهر اسلامی و اروپایی در قرون وسطا. ترجمه پروانه موحد. تهران: مرکز زبان دانشگاهی.
- ۲- بیات، بهرام (۱۳۹۳) رویکرد اسلامی به شهر؛ ویژگی‌های شهر اسلامی. فصلنامه علمی-پژوهشی نظریه-های اجتماعی متفکران اسلامی.
- ۳- جونز گرت، (۱۳۸۴) ناکجاآباد: مسائل امروز در عصر جهانی، مترجم: عبدالحسین آذرنگ، تهران: سخن.
- ۴- حبیبی، سید محسن (۱۳۸۲) از شار تا شهر، تحلیلی تاریخی از مفهوم شهر و سیمای کالبدی تفکر و تأثر. تهران: دانشگاه تهران.

- ۵- حکیم، بسیم سلیم (۱۳۸۱) شهرهای عربی-اسلامی. ترجمه محمدحسین ملک احمدی و عارب اقوامی مقدم. تهران: وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی.
- ۶- خدایی، زهرا، علی اکبر تقوایی (۱۳۹۵) شخصیت شناسی شهر اسلامی؛ با تأکید بر ابعاد کالبدی شهر اسلامی. فصلنامه علمی-پژوهشی شهر ایرانی اسلامی.
- ۷- دانش، جابر (۱۳۸۱) مبانی شکل‌گیری و اصول سازمان‌یابی کلیدی شهر اسلامی. فصلنامه شهر ایرانی اسلامی.
- ۸- روویون فردریک (۱۳۸۵) آرمان شهر در تاریخ اندیشه غرب، مترجم: عباس باقری، تهران: نی.
- ۹- فارابی ابو نصر (۱۳۷۱) سیاست مدتی، مترجم: سید جعفر سجادی، وزارت فرهنگ و ارشاد اسلام.
- ۱۰- محسنی کبیر، ذبیح الله (۱۳۷۶) مهدی(ع) آخرین سفیر انقلاب، تهران: دانشوران.
- ۱۱- مطهری مرتضی (۱۳۷۰) فلسفه تاریخ، تهران: صدرا.

- 12- Bacon, F. (1605). Of the Proficiency and Advancement of Learning, Divine and Human. In: Hutchins, R. M. (Ed). Great Books of The Western World: Advancement of Learning, Novum Organum, New Atlantis.
- 13- Kendrick, C. (2003). "The Imperial Laboratory: Discovering Forms in The New Atlantis." ELH 70.4: 1021-1043.
- 14- Kitson, P. J. (2008). "The romantic Period, 1780-1832." In: Poplawski, P. (Ed). English Literature in Context. Cambridge: Cambridge University Press. 306-402.
- 15- Locke, E. A. (2007). "The Case for Inductive Theory Building." Journal of Management 33.6: 867-890.
- 16- Locke, J. (1700). An Essay Concerning Human Understanding. In: Abrams, M. H., et al. (Eds). The Norton Anthology Of English Literature. (2000). Vol. I. London: W. W. Norton & Company. 2146-50.
- 17- London: Encyclopedia Britannica, INC. 1952. 1-101. ---. (1625). "Of Studies." Complete Essays of Francis Bacon. Bailey, P. H. New York: Belmont Books, 1962. 151-52.
- 18- Markus, G. (1992). "Changing Images of Science." Thesis Eleven 33: 1-56.
- Miller, J. J. (1995). "'Pruning by Study': Self-Cultivation in Bacon's Essays." Papers on Language And Literature 31.4: 339+
- 19- Morrissey, L. (2008). "The Restoration and Eighteenth Century, 1660-1780." In: Poplawski, P. (Ed). English Literature in Context. Cambridge: Cambridge University Press. 211-305.
- 20- Norris, C. (1997). Against Relativism: Philosophy of Science, Deconstruction and Critical Theory. UK: Blackwell Publishers Inc.
- 21- Nurmi, M. K. (1979). "On the Marriage of Heaven and Hell." In: Johnson, M. L. & Grant, J. E. (Eds). Blake's Poetry and Designs. London: W. W. Norton & Company.
- 22- Price, M. (1979). "The Standard of Energy." In: Johnson, M. L. & Grant, J. E. (Eds). Blake's Poetry and Designs. London: W. W. Norton & Company. 565-76.
- 23- Raine, K. (2002). Blake and Tradition. 2 vols. London: Routledge & Kegan Paul.
- Read, H. (1978). The True Voice of Feeling: Studies in English Romantic Poetry. London: Faber & Faber.
- 24- Rurak, J. (1981). "Imaginative Power of Utopias: a Hermeneutic for its Recovery." Philosophy and Social Criticism 8: 185-206.
- 25- Schorer, K. (1959). William Blake: The Politics of Vision. New York: Vintage Books.

- 26- Vickery, B. C. (1970). "The Triple Glow; Thoughts on Research in Librarianship." Rev. of Reader In Research Methods for Librarianship. Bundy, M. L. & Wasserman, P., eds. Journal of Librarianship and Information Science 2: 281-286.
- 27- Wernick, A. (2006). "Comte and the Encyclopedia." Theory, Culture and Society 23.4: 27-48. Wormuth, F. D. (1969). Rev. of Peace among the Willows. White, B. Political Research Quarterly 22: 699.

نشریه علمی بوطیقای
معماری، سال اول، شماره
سوم

۱۰۰

چکیده لاتین

دکتر سیدعلی نوری - استادیار، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران
فرهاد منصوری - دانشجوی دکتری معماری، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

A critical analysis of the post-modern period on utopian approaches with an emphasis on nature

---

Abstract

Human history shows that man has always sought to establish such a society in which all affairs are according to the will and desire, a society in which there is no mention of oppression and discrimination and no traces of war and conflict. Not a trace of ignorance, poverty and disease. This perfection has constantly occupied the thoughts of some thinkers and reformists and has forced them to design an ideal government that will achieve the above ideals. Such a society is called Utopia in European language, Utopia in Arabic language and Utopia in Persian culture. But utopian ideas or utopian ideals have always been criticized from different perspectives. This research, with descriptive-analytical as well as interpretive-historical research method, has examined the roots and intellectual origins of utopian thoughts with a critical analysis approach of utopian in the post-modern era and the nature around it. The results of this research show that utopian ideas always lead to the improvement of architectural quality and the quality of life, and the postmodern utopia achieves its main goal by emphasizing social aspects and influencing society through architecture and urban planning.

Key words: *utopian, postmodern, utopia, utopia, nature.*
